

Pääesikunta

Puolustusvoimien eettinen opetus ja sotilasparaatit, työryhmäraportti

1 Työryhmän tehtävä

Puolustusministeriön kansliapäällikkö asetti 8.5.2014 työryhmän suunnittelemaan puolustusvoimien eettistä opetusta ja sotilasparaatien hartausosuutta.

Työryhmän tehtävänä oli valmistella ja tehdä esitys puolustusvoimien eettisen opetuksen sisällöiksi ja järjestelyiksi sekä sotilasparaatien hartausosuuden toteuttamiseksi ottaen huomioon perustuslain 11 § uskonnon ja omantunnon vapaudesta.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin ylijohtaja Jukka Juusti ja varapuheenjohtajaksi puolustusvoimien henkilöstöpäällikkö, kenraaliluutnantti Sakari Honkamaa. Jäseniksi nimettiin puolustusvoimien koulutuspäällikkö, eversti Hannu Hyppönen ja sotilaslakimies Juho Melaluoto Pääesikunnan oikeudelliselta osastolta. Työryhmän sihteereiksi määrättiin vanhempi osastoesiupseeri Mika Peltoniemi puolustusministeriöstä ja majuri Timo Hänninen Pääesikunnan henkilöstöosastolta. Työryhmä kuuli asiantuntijoina kenttäpiispa Pekka Särkiötä ja Vapaa-ajattelijain liiton pääsihteeri Esa Ylikoskea.

Työryhmä on ottanut huomioon apulaisoikeusasiamiehen vastauksen puolustusministerin lausuntopyyntöön 10.3.2014 kenttäpiispan esittämästä ratkaisumallista, joka koski puolustusvoimien eettisen koulutuksen sekä hartauksien ja niille vaihtoehtoisten tilaisuuksien uudelleen järjestelyitä apulaisoikeusasiamiehen 28.12.2010 ja 30.12.2013 tekemien päätösten pohjalta. Lisäksi on otettu huomioon eduskunnan puolustusvaliokunnan palaute sen käsitellessä puolustusvoimien kirkollista opetusta 11.3.2014. Valiokunnassa kuultavina olivat kenttäpiispa Pekka Särkiö ja Vapaa-ajattelijain liiton pääsihteeri Esa Ylikoski.

2 Perusteita

Perustuslain mukaan jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy myös niin sanottu negatiivinen uskonnonvapaus. Jokaisella on oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.

Puolustusvoimien kirkollista työtä arvioidessaan apulaisoikeusasiamies on todennut, että uskonnonvapaus koskee kaikkia kansalaisia ja on periaatteessa riippumaton uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyydestä. Esimerkiksi evankelisluterilaiseen kirkkoon kuulumia henkilöitä ei voida pakottaa osallistumaan uskonnollisiin menoihin. Kysymys uskonnon harjoittamiseen osallistumisesta tulisi puolustusvoimissa järjestää samalla tavoin kuin sotilasvalaan ja sotilasvakuutukseen osallistuminen on jo nyt ratkaistu laissa. Eri vaihtoehtojen tulisi olla vapaasti valittavissa siten, että riippumatta siitä, kuuluuko johonkin uskontokuntaan vai ei, voi valita kumman tahansa vaihtoehdon.

Vastauksessaan puolustusministerin lausuntopyyntöön apulaisoikeusasiamies toteaa, että asevelvollisuuslaissa on säädetty siitä tavasta, jolla sotilasvala tai sotilasvakuutus annetaan. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan tämän laissa säädetyn menetelyn tulee olla esikuvana myös silloin, kun on kyse muusta uskonnon harjoittamisesta, jonka järjestäminen tapahtuu yleisen palvelusohjesäännön perusteella. Tällaisia uskonnon harjoittamisen tilanteita ovat jumalanpalvelus, hartaus, ehtoollinen ja paraatiin liittyvä kenttähartaus.

Apulaisoikeusasiamies esittää harkittavaksi, että puolustusvoimissa luovuttaisiin erillisistä kirkollisen alan ja elämäntietomustiedon oppitunneista. Tällöin oppituntien sisällön ja toteutuksen tulisi olla sellainen, että kaikki varusmiehet uskonnollisesta vakaumuksestaan riippumatta voivat osallistua opetukseen. Tämä edellyttäisi opetuksen riittävän täsmällistä ohjeistusta. Opetuksen pitäjää ratkaistaessa oleellista on opetuksen sisältö eikä se, kuka sinällään ammattitaitoinen henkilö sitä antaa.

Opetushallitus antoi 22.9.2014 tarkistetut ohjeet esi- ja perusopetuksen sekä lukiokoulutuksen järjestäjille uskonnon ja elämäntietomustiedon opetuksesta. Niihin sisältyvät ohjeet koulujen uskonnollisista tilaisuuksista koskevat myös ammatillisia oppilaitoksia. Ohjeiden mukaan opetuksen järjestäjä on velvollinen järjestämään sen Suomessa rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan mukaista uskonnon opetusta, johon oppilaiden enemmistö kuuluu. Opetuksen järjestäjällä on velvollisuus opettaa myös muuta uskontoa tai elämäntietomustietoa, jos niiden opetukseen osallistuvia oppilaita on vähintään kolme. Jos oppilas ei osallistu enemmistön uskonnon tai elämäntietomustiedon opetukseen eikä oppilaan omaa uskontoa tai elämäntietomustietoa opeteta opetuksen järjestävässä koulussa, hänelle järjestetään muuta opetusta tai ohjattua toimintaa. Oppilas voi osallistua koulun järjestämän muun opetuksen tai ohjatun toiminnan sijasta oman uskonnollisen yhdyskuntansa antamaan opetukseen. *Opetushallituksen ohjeiden mukaan uskonnon opetus ei ole Suomen perustuslaissa tarkoitettua uskonnon harjoittamista.*

Perinteisiin juhliin ja uskonnollisiin tilaisuuksiin mahdollisesti sisältyvän yksittäisen virren laulamisen johdosta juhlaa ei opetushallituksen ohjeiden mukaan voida uskonnollisen suvaitsevaisuuden nimissä pitää uskonnon harjoittamiseksi katsottavana tilaisuutena. Koulun ja oppilaitoksen juhlat ovat osa opetusta ja koulun toimintaa, johon oppilaiden tulee osallistua. Tarvittaessa voidaan sopia oppilasta koskevista yksilöllisistä järjestelyistä ja mahdollisesta vaihtoehtoisesta toiminnasta, jos oppilas ei halua osallistua kaikkeen juhlaan kuuluvaan ohjelmaan.

Koulu voi järjestää uskonnollisia tilaisuuksia, kuten jumalanpalveluksia ja uskonnollisia päivänavauksia, tai sisällyttää koulun toimintaan uskonnollisia toimituksia, kuten rukouksia. Tällaiset tilaisuudet ja toimitukset ovat uskonnon harjoittamista.

Oppilasta ei voida velvoittaa osallistumaan jumalanpalvelukseen, uskonnolliseen päivänavaukseen tai muuhun uskonnolliseen tilaisuuteen tai toimitukseen. Vapaus olla osallistumatta uskonnolliseen tilaisuuteen ja toimitukseen on riippumaton yhdyskunnan jäsenyydestä. Näin ollen myöskään tiettyyn uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvia ei voida velvoittaa osallistumaan asianomaisen uskonnollisen yhdyskunnan uskonnollisiin tilaisuuksiin ja toimituksiin.

Opetushallituksen ohjeet eivät koske puolustusvoimia, mutta ovat omiaan antamaan ohjausta uskonnon opetukselle ja uskonnollisille tilaisuuksille.

2.1 Kirkollisen opetuksen nykytila

Varusmiesten kirkollinen opetus perustuu puolustusvoimien hallinnon sisäiseen määräykseen vuodelta 2009 (PVHSM 024 Kirkollinen ala). Määräyksen mukaan varusmiesten kirkollinen opetus kuuluu puolustusvoimien kansalaiskasvatuksen piiriin, jonka päämääränä on lujittaa yksilön maanpuolustustahtoa ja kansalaisen perustaitoja.

Kirkollinen opetus on osa eettisen toimintakyvyn kokonaisuutta.

Opetuksen tavoitteena on, että varusmies

- tuntee kirkollisen työn perussisällön,
- saa aineksia persoonallisuutensa ja elämäntätömuksensa rakentamiseksi sekä arvojensa ja eettisen toimintakyvynsä ylläpitämiseksi,
- ymmärtää yhteisöllisen ja yksilöllisen vastuunsa,
- tuntee johtamisen ja alaisten kohtelemisen eettiset perusteet sekä
- tuntee poikkeusolojen kirkollisen työn ja kaatuneiden huollon järjestelyt.

Kirkollisesta opetuksesta vastaa sotilaspappi. Hän voi käyttää apunaan kirkollisen alan varusmiehiä tai eri alojen asiantuntijoita.

Opetus annetaan perusyksiköittäin tai sitä pienemmissä opetusryhmissä. Opetusta tulee pyrkiä järjestämään myös taistelu- ja ampumaharjoituksissa.

Määräyksen mukaan varusmieskoulutukseen sisältyy kirkollista opetusta kymmenen tuntia. Johtajakoulutukseen sisältyy lisäksi viisi tuntia kirkollista opetusta.

Varusmiesten osallistumisesta kirkollisen alan opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin on määrätty hallinnon sisäisellä määräyksellä PVHSM 018. Määräyksen mukaan kaikki varusmiehet voivat osallistua kirkollisille oppitunneille ja kirkollisiin tilaisuuksiin sekä ottaa luottamuksellisesti yhteyttä sotilaspappiin kaikissa elämäntilanteissa. Pappia sitoo yksityisessä ripissä ja sielunhoidollisessa keskustelussa uskotuissa asioissa vaitiolovelvollisuus (Kirkkolaki 5 luku 2 §).

Kaikki varusmiehet osallistuvat sille oppitunnille, jolla sotilaspappi selvittää kirkolliseen opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin osallistumisen periaatteet, sotilaspapin osuuden varuskunnan henkilöstötuen kokonaisuudessa sekä sen, miten hänet tavoittaa henkilökohtaisen avun saamiseksi. Kun on kyse muusta palveluluonteisesti järjestetystä kirkollisesta työstä, voivat muut kuin evankelis-luterilaiset ja ortodoksiset varusmiehet halutessaan ilmoittaa henkilökohtaisesti tai kirjallisesti yksikkönsä päällikölle, etteivät he vakaumuksensa vuoksi osallistu kyseisiin tapahtumiin. Tällöin perusyksikön päällikkö on velvollinen järjestämään heille korvaavaa opiskelua.

Kirkollisille oppitunneille ja kirkollisiin tilaisuuksiin osallistumisesta vapautetuille varusmiehille tulee määräyksen mukaan järjestää yksikössä valvojan johdolla tapahtuvaa elämäntätömuustiedon opetusta, josta vastaa sotilaspappi. Opetuksessa voidaan käyttää esimerkiksi lukion elämäntätömuustiedon opetuksessa käytettävää aineistoa. Muuta palvelusta vapautetuille ei saa järjestää.

2.2 Opetuksen kehittäminen

Vuoden 2015 alusta puolustusvoimien kirkollinen ala on osa Pääesikunnan koulutus-osaston toimintakykysektoria. Eettinen toimintakyky on niin rauhan kuin sodan aikana osa toiminnan ja päätöksenteon kokonaisuutta. Eettiset valinnat ja arvot vaikuttavat sotilaan toiminnan taustalla jopa tiedostamatta. Päätökset tehdään useimmiten hyvin käytännöllisten seikkojen perusteella, mutta eettistä toimintakykyä pidetään sotilaan taitoon olennaisesti liittyvänä tekijänä. Sotilaan, varsinkin sotilasjohtajan, rooli eettisten ongelmien ratkaisijana nähdään aktiivisena, autonomisena ja vastuullisena. Eettinen toimintakyky sisältää sekä rauhan että sodan aikana uskonnollisen ulottuvuuden. Niin uskontokuntiin kuulumisen kuin kuulumattomuus vaikuttavat yksilön arvoihin ja valintoihin. Koulutus ja johtaminen ovat tärkeimmät tekijät, joilla voidaan tukea yksilön eettistä toimintakykyä. Eettisen toimintakyvyn koulutus nähdään parhaaksi integroida muuhun sotilaskoulutukseen. Ollakseen tehokasta eettisen toimintakyvyn kehittämisen pitää perustua yksilön omaan haluun ja pyrkimykseen.

Sotilaslapit tekivät kesällä 2013 selvityksen, jossa kysyttiin oppitunneittain, kuinka usein määräyksen mukaiset oppitunnit saapumiserille pidetään, kuinka tärkeänä sotilaslapit kutakin oppituntia pitävät ja ovatko oppitunneille osallistuneet vain niin sanottuihin kansankirkkoihin (evangelisluterilaiset, ortodoksit) kuuluvat varusmiehet vai pääsääntöisesti kaikki saapumiserän varusmiehet. Selvityksen tulokset osoittivat, että oppituntien pitäminen ja sisältö vaihtelevat joukko-osastosta toiseen. Oppituntien aiheiden osalta keskeiset sisällöt ovat kuitenkin yhteiset. Selvityksen perusteella sotilaslapit tekivät kenttäpiisalle seuraavan esityksen uusiksi oppitunneiksi.

Peruskoulutuskausi

1. Kirkollinen työ puolustusvoimissa
2. Palvelusajan ihmissuhteet ja niiden hoitaminen
3. Sodan ja rauhan eettiset kysymykset, maanpuolustuksen etiikka
4. Sotilasvala ja -vakuutus. Tilaisuuksien harjoittelu.

Erikoiskoulutuskausi

5. Elämän ristiriidat ja niiden kohtaaminen (sama aliupseerikurssin ensimmäisen jakson aikana)
6. Kaatuneiden huolto (sama aliupseerikurssin toisen jakson ja reserviupseerikurssin aikana)
7. Tappioihin valmistautuminen, kuoleman kohtaaminen ja toimintakyvyn palauttaminen (sama aliupseerikurssin toisen jakson ja reserviupseerikurssin aikana)

Aliupseerikurssin toisen jakson ja reserviupseerikurssin aikana lisäksi

8. Johtamisen etiikka ja johtajana kasvaminen

Joukkokoulutuskausi ja johtajakausi

9. Vuosiaihe

10. Kotiuttamisoppitunti

Esityksen mukaisten oppituntien niin sanotut pedagogiset käsikirjoitukset ovat valmis-teilla.

2.3 Työryhmän esitykset

Työryhmä esittää, että perusyksiköiden päälliköiden ja vääpeleiden, sotilaspappien, sosiaalikuraattorien ja lääkäreiden nykyisistä oppitunneista muodostetaan kaikille asepalvelusta ja aseetonta palvelusta suorittaville tarkoitettu moniammatillinen ja vuorovai-kutteinen kokonaisuus, joka tukee varusmiehen ja naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavien naisten palvelusta, elämänhallintaa sekä sodan ajan eettistä toimintaky-kyä.

Oppituntien painopiste olisi peruskoulutuskaudella ja johtajakoulutuksessa. Kokonai-suuden suunnittelusta vastaisi Pääesikunta (PEKOULOS). Suunnittelussa otettaisiin huomioon palvelusaikojen lyhentämisen vaikutus käytettävissä olevaan tuntimäärään. Pääesikunta vastaisi oppituntikohtaisten pedagogisten käsikirjoitusten laatimisesta. Op-pitunnin sisällön suunnitteluun kuuluisi myös sen määrittäminen, mitä opetukseen ei si-sälly. *Tällä varmistettaisiin opetuksen uskonnottomuus, tunnuksettomuus ja julistukset-tomuus.*

Pääesikunta antaisi suosituksen pääsääntöisistä oppituntien pitäjistä. Suosituksesta voi-taisiin poiketa paikallisesti, riippuen käytettävissä olevan henkilöstön osaamisesta, kou-lutuksesta ja kokemuksesta. Erillisiä, vain sotilaspappien pidettäväksi tarkoitettuja op-pitunteja ei olisi. Toisaalta sotilaspapit voisivat koulutuksen saatuaan pitää työryhmän mielestä tarvittaessa kaikki oppitunnit, pois lukien lääkärin ja sosiaalikuraattorin tunnit. Esimerkiksi kohdassa 2.2 esitettyä oppituntia "kirkollinen työ puolustusvoimissa" ei työ-ryhmän mielestä voida pitää perusteltuna vaan aihe tulisi olla "eettinen toiminta ja us-konnonvapaus palveluksessa", jolloin sen voi opetuksen saatuaan pitää sotilaspapin li-säksi perusyksikön päällikkö tai vääpeli. Sotilaspapin virka ja virkapuvun käyttäminen ei tee heistä kelvottomia opettamaan asioita, joihin heillä todetaan olevan paras osaa-minen. Kyse on opetuksesta, ei uskonnon harjoittamisesta. Työryhmä pitää tärkeimpä-nä, että asevelvollisten osaamisen ja sodan ajan joukkojen toimintakyvyn kannalta tar-kasteltuna tarpeelliseksi katsotuille oppitunneille voivat osallistua kaikki varusmiehet ja naisten vapaaehtoista asevelvollisuutta suorittavat naiset, riippumatta siitä, mihin kan-sanryhmään tai uskontokuntaan he kuuluvat. Oppituntien tulee olla uskonnottomia ja tunnustuksettomia, jolloin niiden sijasta ei ole tarpeen järjestää erillistä eettistä opetus-ta.

Pääesikunta vastaisi pedagogisten käsikirjoitusten noudattamisesta kouluttamalla oppi-tuntien pitäjät. Kokonaisuus otettaisiin käyttöön heinäkuun 2015 saapumiserästä alka-en.

Työryhmä käsitteli työn aikana näkemystä, jonka mukaan sisällöstä riippumatta soti-laspapin pitämä opetus ei voi olla uskonnotonta ja tunnuksetonta, johtuen sotilaspapin virkapuvusta. Työryhmän mielestä sotilaspappien korvaaminen vastaavan osaamisen omaavilla muilla henkilöillä edellyttäisi joko uusien henkilöiden palkkaamista tai oppi-tuntien pitämistä tuntipalkkioperusteisesti. Ottaen huomioon kouluttavien joukko-osastojen määrä, varusmiesten saapumiserävuodet sekä oppituntien määrä, puo-lustusvoimat maksaisi opetuksesta tuntipalkkioita noin 800 000 euroa vuodessa.

Työryhmä perustelee tässä alaluvussa esitettyä vaihtoehtoa opetuksen järjestelyistä lisäksi seuraavilla tekijöillä

1. Lain puolustusvoimista (551/2007) 45 §:n mukaan puolustusvoimien ammattisotilas ja sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain mukaisessa palvelussuhteessa oleva on velvollinen palveluksessa käyttämään puolustusvoimien sotilaspukua, jollei virkatehtävien laadun tai muun syyn vuoksi toisin määrätä.
2. Kirkon virassa työskentelevien pappien virkapuvuista, kuten myös pappien jumalanpalveluspuvuista on omat määräyksensä. Näillä puvuilla ei ole yhtymäkohtia sotilaspappien virkapukuun.
3. Sotilaspapit ovat kaikissa tilanteissa ensisijaisesti puolustusvoimien erikoisupseereita, jotka sotilaspukua käyttäessään edustavat puolustusvoimien virallista kantaa. Sotilaspuvussa olevat tunnukset osoittavat pappien sotilasarvoa ja koulutusta. Opetustilanteessa sotilaspuvun käyttäminen asettaa sotilaspapeille erityisen velvoitteen pitäytyä puolustusvoimien johdon hyväksymässä opetuksen sisällössä.
4. Sotilaspappien osaaminen on puolustusvoimissa ainoata laatuaan. Sitä ei voi korvata toisen virkamiehen osaamisella. Puolustusvoimien ulkopuolisilla henkilöillä ei ole vastaavaa kokemusta puolustusvoimien toimintaympäristöstä ja -kulttuurista.

3 Hartaudet ja jumalanpalvelukset

3.1 Nykytila

Kirkollisen alan toimintasuunnitelman mukaan hartauksia ja jumalanpalveluksia tulee järjestää siten, että henkilökunnalla ja asevelvollisilla on noin kerran kuussa mahdollisuus osallistua hartauksenomaiseen tilaisuuteen.

Yleisen palvelusohjesäännön (YIPalVO 2009) mukaan evankelisluterilaisia ja ortodoksisia jumalanpalveluksia sekä hartaustilaisuuksia järjestetään osana palvelusohjelmaa. Niiden sisältö ja järjestelyt määräytyvät olosuhteiden mukaan. Evankelisluterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon kuulumattomilla sotilailla on oikeus osallistua jumalanpalveluksiin ja hartaustilaisuuksiin. Niille, jotka eivät vakaumuksensa vuoksi osallistu jumalanpalveluksiin ja hartaustilaisuuksiin, on järjestettävä ohjattua elämänskatsomustietoon tai etiikkaan liittyvää ohjelmaa. Palveluksen salliessa eri uskontokuntiin kuuluville järjestetään mahdollisuus oman uskontonsa harjoittamiseen. Uskonnollisia erityiskysymyksiä on tarkennettu YIPalVO:n liitteessä.

Työryhmän selvityksen mukaan hartauksien ja jumalanpalvelusten järjestäminen, tilaisuuksien luonne ja niihin osallistuminen riippuu sotilaspapin persoonasta, tilaisuuksien "markkinoinnista" (esimerkiksi tauko taisteluharjoituksen lomassa, sotilaskodin tarjoilut tilaisuuden jälkeen), paikallisista olosuhteista ja jopa säätilasta. Hartauksien lisäksi sotilaspapit järjestävät uskonnottomia ja tunnustuksettomia tilaisuuksia, joihin voi liittyä vapaaehtoinen uskonnollinen osa, esimerkiksi kenttäehtoollinen, tilaisuuksiin osallistuu niin uskontokuntiin kuuluvia kuin kuulumattomia. Jumalanpalvelukset ja kenttämessut ovat uskonnollisia tilaisuuksia, niihin, samoin kuin hartauksien ehtoollisiin osallistuu sekä uskontokuntiin kuuluvia että kuulumattomia varusmiehiä ja henkilökuntaa.

Esimerkkinä voidaan mainita, että Kainuun prikaatissa 16.5.2014 hartautena järjestettyyn aamunavaukseen osallistui 394 henkilöä ja siitä jäi pois 25 henkilöä.

Myös hartauksien ja jumalanpalveluksien sijaan järjestettävän eettisen opetuksen järjestäminen ja laatu vaihtelee. Osassa joukkoja opetusta ei järjestetä lainkaan, osassa annetaan tehtäväksi esimerkiksi lukion elämäntietomustiedon oppikirjoihin perustuvia pohdintatehtäviä, jotka tehdään ryhmänjohtajan tai varusmiespapin johdolla tai valvonnassa. Joissain joukoissa sotilaspappi kouluttaa kuhunkin perusyksikköön ryhmänjohtajan, jonka johdolla tehtävät tehdään. Tehtävien purkutilaisuudessa käydään sotilaspapin johdolla vastaukset läpi ja niihin voidaan palata tai tehtävissä esille nousseisiin kysymyksiin voidaan vastata tulevaisuuden opetustilanteissa.

Paikallisesti on eri uskontokuntien edustajien kanssa voitu sopia, että uskontokuntiin kuuluville varusmiehille tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittaville naisille voidaan antaa tietoa uskontokunnan toiminnasta ja tilaisuuksista kyseisellä paikkakunnalla ja nuorilla on mahdollisuus osallistua uskontokuntien tilaisuuksiin palveluksen ulkopuolella tai hartauksia ja jumalanpalveluksia korvaavina tilaisuuksina.

3.2 Työryhmän esitykset

Uskonnonvapauden toteutumiseksi uskonnolliset hartaudet ja jumalanpalvelukset ovat vapaaehtoista toimintaa. Työryhmä esittääkin, että ne merkitään jatkossa palvelusohjelmiin samalla tavalla kuin muu vapaaehtoinen ohjelma, kuten esimerkiksi fyysistä toimintakykyä kehittävä liikuntakerhotoiminta. Työryhmä jättää Pääesikunnan harkittavaksi, järjestetäänkö uskonnollista julistusta sisältävän vapaaehtoisen toiminnan rinnalle vaihtoehdoksi muuta eettistä toimintakykyä kehittävää opetusta. Jos näin päätetään menetellä, opetuksen tavoitteet ja sisältö on suunniteltava Pääesikunnan johdolla osana eettisen toimintakyvyn kehittämisen kokonaisuutta ja siitä on vastattava tarvittavan osaamisen omaavat henkilöt.

Työryhmä suosittaa, että monimuotoisuuden tukemiseksi ja syrjinnän estämiseksi sotilaspapit lisäävät paikallista yhteydenpitoa eri uskontokuntien sekä vapaa-ajattelijoiden ja vastaavien suuntausten edustajiin ja tiedottavat paikallisista tilaisuuksista tasavertaisesti oman toimintansa kanssa.

Ampuma- ja taisteluharjoituksiin liittyvien hartauksien osalta työryhmä esittää, että ne säilyisivät sotilaspappien järjestelyvastuulla ja niistä tehtäisiin harjoitusten ohjelmaan sisältyviä, kaikille tarkoitettuja uskonnottomia ja tunnustuksettomia tilaisuuksia. Työryhmä pitää tärkeänä, että toimintakyvyn ylläpitämiseksi harjoitusten lomassa on vapaamuotoisempia tilaisuuksia, jotka antavat kaikille harjoitukseen osallistujille yhdenvertaisen mahdollisuuden hengähtää ja palautua rasituksesta. Tilaisuudet voivat päättyä vapaaehtoiseen uskonnolliseen hetkeen, kuten rukoukseen tai kenttäehtoon.

Mitä tulee muihin uskonnollisiksi katsottaviin tilaisuuksiin, kuten esimerkiksi ruokarukouksiin, työryhmä esittää, että Pääesikunta antaa niiden osalta toimintaohjeet, jotka toteuttavat uskonnonvapauden.

Työryhmä esittää, että muutokset toteutettaisiin heinäkuun 2015 alusta lukien.

4 Sotilasparaatien kenttähartaus

4.1 Historia ja nykytila

Sotilasparaatien historia ulottuu muinaiseen Mesopotamiaan eli Kaksoisvirran maahan, jossa etenkin pohjoisen Assyria tunnetaan sotataidostaan ja sen armeijan harjoittamista julmuudesta. Kautta aikain sotilasparaateilla on ensisijaisesti osoitettu sotilaallista

voimaa ja tuettu hallitsijan asemaa. Nykypäivän sotilasparaatien muotoon on merkittävimmin vaikuttanut Preussin armeijan tavat.

Keisarillisina juhlapäivinä Suomen suuriruhtinaskunnassa oli tapana järjestää vastaanottoja, paraateja, soihtukulkueita ja jumalanpalveluksia. Sotaväen lisäksi paraateja järjestivät ja järjestivät edelleen muun muassa partiolaiset ja vapaapalokunnat. Ennen talvisotaa paraateihin alkoi kiinnittyä yhteisiä kokemuksia ja muistoja. Paraatit korostivat valtiojohtoisuutta ja sodan uhka teki niistä vakavamielisiä. Tämä vahvistui edelleen sotien jälkeen, kun mukaan tuli sodan ja kaatuneitten muisteleminen.

Suomalaisten sotilasparaatien taustalla on Preussin armeijan vaikutteiden lisäksi ennen kaikkea sotien aikainen käytäntö, jolloin paraatien muodoksi vakiintui sotavalmiuden ja varustuksen tarkistus (katselmus), sotaan lähtevien joukkojen siunaaminen (kenttähartaus), komentajan puhe ja kannustussanat sekä sotaan lähtö (ohimarssi). Perinteestä johtuen suomalaisen sotilasparaatin tunnelma onkin tumma ja synkkä, jos sitä verrataan esimerkiksi ranskalaiseen tai yhdysvaltalaiseen sotilasparaatiin. Suomalainen paraati ei myöskään ole voimannäyttöä ja uhoa, kuten esimerkiksi Venäjällä, Kiinassa tai Pohjois-Koreassa.

Yleisen palvelusohjesäännön mukaan sotilasparaatin liittyvän katselmuksen jälkeen pidettävässä kenttähartaudessa on yleensä hymni, rukoukseen soitto, papin puhe ja rukous, virsi sekä rukouksen päätösoitto. Kyseessä on siis uskonnollinen tilaisuus.

YIPalvO:n mukaisesti evankelisluterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon kuulumattomilla on oikeus osallistua paraatikatselmukseen kuuluvaan kenttähartauteen ja he tekevät "RUKOILKAAMME" kehotussanalla asennon. Osallistuessaan kenttähartauteen he menettelevät Sulkeisjärjestysohjesäännön mukaisesti. Jos he eivät kenttähartauden vuoksi voi osallistua paraatikatselmukseen, heille järjestetään muuta palvelusta.

4.2 Kokeilut kesällä 2014

Paraatin osalta järjestettiin kokeilut, joissa arvioitiin kenttähartauden toteuttamista nykytoimintaan nähden vaihtoehtoisen mallin mukaisesti. Vaihtoehdossa kenttähartauteen osallistumattomat ryhmitettiin yksiköittäin erillisiksi osastoiksi. Katselmuksen ja komentajan puheen jälkeen komennolla "VALMISTAUTUKAA KENTTÄHARTAUTEEN" osastot siirrettiin yksiköittäin johdetusti pois katselmusosastosta ohimarssin valmistautumispaikalle.

Kokeilu toteutettiin Karjalan prikaatissa prikaatin vuosipäivän paraatissa 5.5.2014 ja kotiuttamisparaatissa 16.6.2014 järjestetyssä paraatikatselmuksessa. Kenttähartauteen osallistumattomia oli toukokuussa 45 henkilöä paraatin vahvuuden ollessa noin 1500 henkilöä ja kesäkuussa 35 henkilöä paraatin vahvuuden ollessa noin 1450 henkilöä.

Kenttähartauden sijoittaminen paraatin vastaanottajan puheen jälkeen osoittautui toimivaksi ratkaisuksi. Tällä toimintatavalla mahdollistettiin kaikkien osallistuminen paraatikatselmukseen ja paraatin vastaanottajan puhe tavoitti kaikki paraatiin osallistuneet.

Kokeiluissa siirtymiset tapahtuivat sujuvasti ja aiheuttivat vain muutaman minuutin viiveen.

Vaihtoehtoisen mallin sujuvuuden kannalta osoittautui tärkeäksi, että joukko ohjeistettiin osallistumisen osalta ennen paraatia ja kenttähartautta sekä harjoitettiin ryhmittymisen ja siirtymisen osalta.

4.3 Työryhmän esitys

Työryhmä pitää yhteenkuuluvuutta ja kiinteyttä joukon toimintakyvyn ja onnistuneen asepalveluksen kannalta keskeisenä tekijänä. Yleisen asevelvollisuuden kautta syntyvien suomalaisten sotajoukkojen yhteenkuuluvaisuutta ei voida perustaa yksilöiden arvojen ja vakaumuksen yhtenevyydelle. Kaikkien sotilaskouluttajien, myös sotilaspappien tehtävä on rakentaa joukon kiinteyttä asepalveluksen aikaisten yhteisten kokemusten ja joukon sisäisen yhteistyön avulla. Näin syntyvä yhteenkuuluvuus lisää suvaitsevaisuutta ja lujittaa yksilöiden moniarvoisuutta.

Työryhmä esittää, että suomalaiseen sotilasparaatiperinteeseen kuuluva kenttähartaus säilytetään osana sotilasparaattia. Paraatin osallistujat, jotka eivät halua osallistua kenttähartauteen ryhmitetään kesän 2014 kokeilujen mukaisesti yksiköittäin omiksi ryhmiksi, jotka poistuvat paraatijoukosta johdettuna komennolla "VALMISTAUTUKAA KENTTÄHARTAUTEEN" ja siirtyvät ohimarssin valmistautumispaikalle.

Työryhmän mielestä niin kenttähartauteen osallistuvat kuin sen ajaksi paraatista poistuvat ovat yksityisyyden ja julkisuuden suhteen samassa, mutta ei yksiselitteisessä tilanteessa: näennäisesti niin uskonnollisuus kuin uskonottomuus paljastuvat muulle joukolle ja yleisölle. Yksittäisen henkilön vakaumusta on kenttähartauteen osallistumisen tai osallistumattomuuden perusteella mahdoton päätellä, koska uskonnonvapaus tekee mahdolliseksi niin osallistumisen tai osallistumattomuuden *täysin vakaumuksesta riippumatta*. Uskonnonvapaus ei myöskään sido henkilöä aiempiin ratkaisuihinsa eli asevelvollinen voi muuttaa käytöstään rajoituksetta ja perustelematta sekä sitä kenellekään ilmoittamatta.

Kun uskonnonvapautta koskevien säädösten vaikutus kenttähartautta koskeviin ratkaisuihin opetetaan asevelvollisille oikein, vapaus poistua tai jäädä voi parhaimmillaan saada yksilön ajattelemaan vakaumustaan ja sen perusteita ja siten tukea yksilön elämänhallintaa. Työryhmän esittämän ratkaisun keskeisin ongelma on se, etteivät paraatien seuraajat välttämättä tunne uskonnonvapautta koskevia säädöksiä ja puolustusvoimien käytäntöjä ja tulevat ainakin aluksi hämmästelemään muutunutta menettelyä.

Työryhmä esittää, että järjestely otettaisiin käyttöön heinäkuusta 2015 lukien.

5 Sotilasvala ja -vakuutus

Työryhmän tehtävään ei kuulunut sotilasvalan tai sen sijasta annettavan juhlallisen vakuutuksen arviointi. Työryhmä katsoi kokonaisuuden kannalta tarpeelliseksi tarkastella myös valan ja vakuutuksen nykytilaa suhteessa uskonnonvapauteen.

5.1 Nykytila

Sotilasvala ja -vakuutus ovat sotilasorganisaatioon kuuluva perinne. Puolustusvoimissa sillä katsotaan olevan erityistä merkitystä maanpuolustustahtoa kohottavana tapahtumana ja joukon yhtenäisyyttä korostavana tekijänä. Sotilasvalan kaava on vuodelta 1918. Kaavojen sanamuotoa on tarkistettu sotilasvalasta annetun valtioneuvoston asetuksen (741/2000) säätämisen yhteydessä.

Uskonnonvapauslain (453/2003) 5 §:n mukaan, joka lain tai asetuksen nojalla on velvollinen vannomaan valan tai antamaan vakuutuksen kunnian ja omantunnon kautta, voi uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumisesta riippumatta valintansa mukaan joko vannon valan tai antaa vakuutuksen. Vakuutus annetaan aina, jos se on säädetty vel-

voittautumisen ainoaksi muodoksi. Perustuslakivaliokunnan mietinnön (PeVM 10/2002 vp) mukaan uskonnonvapauteen liittyy kiinteästi perustuslain sisältämä uskontoon tai vakaumukseen perustuvan syrjinnän kieltö. Valaa ja vakuutusta käytetään erilaisiin julkisen vallan tarpeisiin tilanteissa, joissa on välttämätöntä esimerkiksi korostaa tietyn tehtävän hoitamiseen liittyviä periaatteita tai vakuuttua annetun tiedon oikeellisuudesta. Julkisen vallan suhtautumisen tällaiseen juhlamuotoiseen lupautumisen muotoon tulisi olla uskonnollisesti neutraalia.

Uskonnonvapauslain perusteella asevelvollisuuslakia (452/1950) muutettiin siten, että asevelvollinen, joka ei kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan, voi vannoa sotilasvalan tai antaa sotilasvakuutuksen. Tällöin jokainen asevelvollinen voi uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumisesta riippumatta valintansa mukaan joko vannoa valan tai antaa vakuutuksen. Säädös sisältyy sellaisenaan asevelvollisuuslakiin 1438/2007.

Yleisen palvelusohjesäännön (YIPalVO) mukaan sotilasvakuutuksen antavat ne alokkeat, jotka ovat valinneet vakuutuksen valan sijasta. Sotilasvakuutus annetaan erillisessä tilaisuudessa, yleensä siten, että siihen osallistuvilla henkilöillä on mahdollisuus seurata valatilaisuutta ja osallistua ohimarssiin.

5.2 Työryhmän arviointi

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen lausunnon mukaan uskontoon ja vakaumukseen sitomaton sotilasvalan ja -vakuutuksen antamisen mahdollisuus toteuttaa moniarvoisuutta ja asettaa asevelvolliset yhdenvertaiseen asemaan. *Kääntäen voidaankin sanoa, että mahdollinen yksi muoto, jonka tulisi olla tunnustukseton ja uskonnoton, kaventaisi moniarvoisuutta ja oikeutta uskontoon.*

Työryhmän mielestä sotilasvala/-vakuutustilaisuus on varusmiespalvelusajan merkittävin tapahtuma, koska siihen liittyy myös omaisten ja läheisten mukanaolo. Sotilasvalan vannomisen ja juhlallisen vakuutuksen antamisen tilaisuudet ovat uskonnonvapauslain mukaisia. Ne ovat saaneet myös arvokkaat muotonsa, joiden muuttamiseen tai yhdistämiseen ei ole välttämätöntä tarvetta, vaikka se käytännön järjestelyiltään olisikin mahdollista.

Koska siirtyminen yhteiseen uskonnottomaan valaan edellyttäisi lisäksi muutosta valtioneuvoston asetukseen asevelvollisuudesta (1443/2007), työryhmä esittää, että asiassa seurataan, millaisia muutoksia tulevaisuudessa mahdollisesti tehdään asetukseen virkavalasta ja virkavakuutuksesta sekä tuomarinvalasta ja tuomarinvakuutuksesta (1183/1987). Asetuksessa on säädetty niistä virkamiehistä, jotka ovat velvollisia vannomaan virkavalan tai antamaan virkavakuutuksen ryhtyessään hoitamaan virkaansa sekä tuomareiden ja valtioneuvoston jäsenten valasta ja vakuutuksesta. Mahdollinen muutos näiden osalta yhteen, uskonnottomaan vakuutukseen edellyttäisi vastaavaa muutosta myös sotilasvalaan/-vakuutukseen.

6 Yhteenveto

Perustuslain uskonnonvapaussäädösten täydellinen toteutuminen edellyttää puolustusvoimilta muutoksia niin opetusohjelmaan kuin Yleiseen palvelusohjesääntöön. Opetuksen sisällön muokkaaminen antaa mahdollisuuden käsitellä sodan ja rauhan eettisiä kysymyksiä ja nuoren elämänhallintaa moniammatillisesti ja vapauttaa samalla sotilaspappien resursseja tärkeään pienempien ryhmien ja yksilöiden palvelusta tukevaan keskusteluun ja ohjaukseen. Samaa muutosta ja uskonnonvapauden toteutumista tukisi hartauksien ja niihin rinnastettavien tilaisuuksien muuttaminen vapaaehtoisiksi ja us-

Resurssipoliittinen osasto

konnottomiksi. Uskonnottomuus onkin näiden tilaisuuksien osalta jo monessa joukko-osastossa käytännön elämää.

Kenttähartauden säilyttäminen osana sotilasparaateja tukee uskonnonvapautta antamalla mahdollisuuden uskonnon harjoittamiseen. Uskonnosta ja vakaumuksesta riippumaton osallistumisen valinnanmahdollisuus antaa nuorelle miehelle ja naiselle vapauden toimia vakaumuksensa mukaan.

Työryhmä pitää tärkeänä, että uskonnonvapauden kysymykset ratkaistaan lain mukaan kokonaisuutena, jolloin vältytään uusilta kanteluilta ja maanpuolustuksen kannalta kielteiseltä julkisuudelta. Sotilaspapit ovat monessa tapauksessa jo itse ratkaisseet käytännön ongelmat ja toimivat pääsääntöisesti joukon kiinteyttä rakentavalla ja moniarvoisuutta arvostavalla tavalla.

Työryhmä esittää, että sekaannusten välttämiseksi Pääesikunta järjestää muuttuneista käytännöistä tiedostuskampanjan ja asiasta tiedotetaan myös tilaisuuksiin liittyen.

Puheenjohtaja

Jukka Juusti

Jäsen

Sakari Honkamaa

Jäsen

Hannu Hyppönen

Jäsen

Juho Melaluoto

Sihteeri

Mika Peltoniemi